

RESSENYA A VICENT BELTRAN CALVO & CARLES SEGURA-LLOPES, *ELS PARLARS VALENCIANS*, PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA, 2017, 400 pp. ISBN: 978-84-9134-240-3.

REVIEW TO VICENT BELTRAN CALVO & CARLES SEGURA-LLOPES, *ELS PARLARS VALENCIANS*, PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA, 2017, 400 pp. ISBN: 978-84-9134-240-3.

VICENT F. GARCIA PERALES
vgarcia@uchceu.es

Universitat Cardenal Herrera - CEU

L'any 1978 Joan Veny publicava *Els parlars catalans*. Quasi quaranta anys després, els professors Vicent Beltran i Carles Segura trauen a la llum una obra paral·lela, *Els parlars valencians*, fruit del premi IEC de Lexicografia i Onomàstica Joan Coromines (2017). Estem d'enhonorabona els valencians amants de la unió (estàndard) i la variació (dialectologia), els especialistes (mestres, estudiosos), els usuaris de la llengua en general (periodistes, escriptors) i tothom que tinga un mínim d'interès per la llengua nostrada.

Amb aquest llibre el mètode geogràfic de la dialectologia tradicional torna a demostrar una vegada més que el treball de camp obté grans resultats si es fa bé: buscar informants nascuts al poble i de pares nascuts al poble, en localitats generalment menudes, amb qüestionaris preparats, mètode d'enquesta indirecte (no pregunten per respostes amb "extorsió", o per traduir-les, sinó que les

contextualitzen), etc. Un mètode encetat a principi del segle passat per Jules Gilliéron i el seu Atlas Linguistique de la France (ALF), que posava les bases de la Geolingüística o Geografia Lingüística, una manera atractiva d'estudiar les llengües, primerament per grans àrees i amb qüestionaris alfabètics, després amb qüestionaris etnogràfics (per temes, tal com els llibres de Beltran-Segura reporten) i finalment, per territoris més acotats. D'aquesta manera Grieria va elaborar un Atlas Lingüístic de Catalunya (ALC), el primer que es va fer a la Península, i després, l'escola Espanyola de Menéndez Pidal i més concretament el seu deixeble Navarro Tomás, es va confeccionar el malastruc Atlas Lingüístico de la Península Ibérica (ALPI), encara hui inèdit en part. I nosaltres, els valencians, no havíem de quedar-nos darrere i fa anys que està projectat l'Atlas Lingüístic de la Comunitat Valenciana (ALCV), dirigit per Jordi Colomina, que sembla que l'AVL acabarà prompte. El llibre de què parlem, de fet, conclou amb un bessó de l'inacabat ALCV: Atlas Lingüístic dels Parlars Valencians (ALPV), amb 57 mapes (no 56, perquè hi ha el mapa zero).

Tenim disponible, doncs, un llibre que arreplega per primera vegada l'estudi geolingüístic del valencià en conjunt. Amb una anomalia... O millor dit, amb una gesta: EPV té marca de sud, els autors vénen de les terres més meridionals del país, d'on han estudiat i han cartografiat pràcticament totes les comarques. Es tracta dels professors de filologia catalana a la Universitat d'Alacant Vicent Beltran i Calvo (Callosa d'en Sarrià 1969) i Carles Segura i Llopes (Alacant 1970). Beltran té una llista riquíssima d'estudis dialectals: Callosa d'en Sarrià i les Valls de Tàrbena i Guadalest (1995), Benissa (1997), la Marina (1998, 2000 i 2002), Guardamar (2004), la Marina Alta (2005), Torís (2007), les Valls del Vinalopó i el Carxe (2008), de nou les dos Marines (2011), la Canyada (2015 i 2017), la Nucia i Benimantell (2014), Borriol (2017)... Impagables els materials lingüístics del valencià com a estat dialectal rebut (paraules de Badia i Margarit). Carles Segura, a més de l'estudi de la seua ciutat natal, Alacant (1996), també té publicacions sobre el parlar d'Elx (1998) i el Baix Vinalopó (2003), i a més, s'ha especialitzat en el vessant més sociolingüístic i concretament en l'estudi de l'estàndard a l'ensenyament.

Efectivament, són impagables els materials del sud valencià que, fins a la darrerria del segle XX, havien restat quasi desconeguts (amb excepcions d'estudis puntuals, sobretot d'Alcover, Barnils, Veny, Colomina o Monjo, entre altres). Amb el duet Beltran-Segura trobem la parella perfecta d'estudiosos que, per les raons que siga, van ser esperonats a allargar més enllà les enquestes poble per poble, fins arribar als 250 pobles i més.

El públic variat (des de l'especialista al simple curiós) al qual volen adreçar-se els autors ha propiciat una estructura molt encertada: 13 capítols agrupats en 3 apartats, amb una introducció, conclusions, bibliografia (amb 197 referències, on no se cita el parlar de Guardamar de Beltran, 2004, entre altres, o dóna la data de 2014 per als estudis i atlas de la Marina de 2011, també de Beltran; se cita la traducció al català de M. Thede però no l'autor F. Robles, ni la traducció al castellà, de Sanchis Guarner; o bé, la cita de Segura-Llopes 2003, p. 68 i p. 81, no se sap a quin dels dos treballs correspon, 2003a o 2003b) i la part més visual, l'ALPV. La trilogia va perfecta per situar primerament la "Caracterització generals dels parlars valencians" (trets valencians, història

del valencià antic i modern, les fronteres amb el castellà i l'aragonés, contrast amb altres llengües i l'estàndard valencià), seguida de "Les varietats geogràfiques del valencià" (tortosí, septentrional, central, meridional i alacantí) i la darrera part, "Descripció dels parlars valencians" (per nivells d'anàlisi més especialitzada: fonètica, morfosintaxi i lèxic). Certament el llibre no és prescriptiu, ans descriptiu. Reporta exemples, però també explica i interpreta (dins la teoria de la variació i de la dialectologia). Elabora llistes de mots i fenòmens tot situant-los en la geografia valenciana.

L'objectiu? Informar, interpretar i entretenir. D'una banda, descriure detalladament la varietat lingüística del català del País Valencià, especialment el dels adults de més edat (tot cercant-hi la "reliquia" dialectal); de l'altra, establir i consolidar una varietat estàndard. A part d'això, però, la idea que hi sura, des del principi al final, a més de la descripció de la llengua rebuda, és que cal estimar la llengua, en una situació tan difícil com l'actual en què la tenim en certa mesura escapçada, vetada en certs àmbits, potser per la inèrcia, a pesar d'èxits puntuals (Normes del 32, Llei d'Ús i Ensenyament de 1983, AVL). Si els valencians coneguérem més la llengua com al millor tresor que tenim —l'herència rebuda—, la utilitzaríem més i amb més convicció i prestigi, a pesar que això significara fer concessions o renunciïes a la localitat (dialecte, llengua rebuda) en favor de la generalitat (estàndard, llengua artificial creada). Els autors ho resumeixen així: "Conéixer la diversitat dialectal que ens envolta possibilita, com hem vist, que augmente la valoració i l'estima envers aquesta llengua i, al mateix temps, que s'accepte la necessitat de bandejar algunes expressions en benefici de la intercomprensió entre conciutadans" (p. 15). Conéixer, doncs, el valencià implicarà estimar-lo i usar-lo, de tal manera que es dilueixen els prejudicis (el valencià no és digne, útil ni important) i es col·labora en l'extensió d'usos i d'actituds. D'altra banda, el llibre pretén desfer el "nuc gordià" existent entre les forces centrípetes que uneixen (estàndard, unitat) i les que separen (dialectologia, varietat diatòpica, variació). La conclusió és que la variació lingüística no pot estar en perill si es gestiona bé (p. 84), sobretot en els pilars irradiadors de normalitat, és a dir, l'administració, l'ensenyament i els mitjans de comunicació.

Hi sobta també una altra idea que dóna compte de la unitat de la llengua catalana amb les seues varietats geogràfiques: no hi ha cap tret que siga exclusiu del valencià: "No hi ha cap paraula, cap so, cap morfema o cap construcció que siguen només valencianes i que alhora abracen tot el valencià". Hi ha fenòmens representatius del valencià que reapareixen en altres dialectes i a l'inrevés, expressions representatives d'altres parlars catalans poden donar-se en algunes zones del valencià. Així, la pèrdua de *-r* final (cantà / cantar), el diftong *ui* (kúina, kwína), el pretèrit perfect simple (aní), els tres graus del demostratiu (este, eixe, aquell), la combinació de pronoms (l'hi / li'l), les formes com *mosatros...*, totes apareixen i reapareixen dins del valencià. Així mateix, tenim formes considerades no pròpies, com *aquí*, *carbassa*, *remenar*, *jonc*, *treure*, *acurçar*, *clatell*, *avuí*, *sortir*, *petit...* (per *ací*, *carabassa*, *moure*, *junc*, *traure*, *acurtar*, *bescoll*, *hui*, *eixir*, *menut...*). I fins i tot valencianismes que apareixen en altres varietats del català, com ara *calça*, *torcar*, *eixir*, *volta*, *cus-perc-dorc* (mitja, *eixugar*, *sortir*, *vegada*, *cus-perd-dorm*) o *agarrar*, *algeps*, *cementeri*, *colp*, *despús-ahir*, *perea*, *xiquet*, *roín* (al costat de formes com *agafar*, *guix*, *cementiri*, *cop*, *abans d'ahir*, *peresa*, *noi*, *dolent*). O variants molt locals del valencià, no generals (*mocegello*, *catxerulo*, *govanella*). Però

cap variant se circumscriu únicament i exclusiva al valencià. Perquè les llengües no entenen de fronteres ni de polítiques administratives, el contínuum dialectal és palés com demostren les zones de transició interdialectal. No serien canvis bruscs entre el valencià i el castellà, en la zona ‘xurra’, i tampoc exactament, perquè aquesta zona està amerada de valencianismes (o aragonesismes), tal com s’ha demostrat en la publicació de les actes de les tres jornades dels parlars xurros (València 2008, Énguera 2013, el Villar 2016) i com els autors estudien en l’apartat de fronteres. Al cap i a la fi, ben mirat, els estudis demostren que el País Valencià és una terra de cruïlla, de fronteres, de transició, on s’entrecreuen molts pobles, llengües i variants. De fet, Beltran-Segura aporten estudis fins i tot d’interferències del valencià sobre el castellà, sobretot al sud del territori (el quadre de la pàgina 71 és impagable, on es demostren els murcianismes al Baix Vinalopó però també els valencianismes al Baix Segura).

Realment la variació del valencià sempre ha despertat passions i EPV pot servir tant per a estimar el que era desconegut fins ara com també per a gestionar eixa variació dins de la unitat, perquè no hem d’oblidar, i els autors així ho adverteixen, que les semblances interdialectals de la llengua catalana són majoritàries (nom de les parts del cors, dels fets quotidians, etc.), mentre que les diferències entre dialectes són minoritàries i, si hi focalitzem (‘fem un zoom’) massa una llengua en aquest nivell, podem arribar a desvirtuar-la i donar sensacions equivocades que poden conduir a pensar que el català és una llengua fragmentada, mentre que ja sabem –i les obres magistrals de Veny així ens ho recorden– que la llengua catalana és una de les més unitàries de tot el continent europeu, no debades tinguérem una Cancelleria Reial que vetlava per la bona qualitat i per la unificació de la prosa produïda en qualsevol territori que compartia llengua fa huit-cents anys.

D’altra banda, els parlars valencians, tradicionalment han tingut una classificació dialectal que ara, amb EPV, queda més que justificada i elegantment ampliada o consolidada. No és una ciència exacta, però els indicis dels trets lingüístics i els geogràfics condueix a fer una proposta. De fet, el Mapa 0 conté sis zones dialectals, mentre que en la primera part es parla de cinc zones dialectals (p. 31-32). Realment, ens podríem aventurar a veure-n’hi quatre, fragmentades d’aquesta manera:

1. Valencià tortosí (1/4 del territori catalanoparlant del PV). Parlars de transició cap al tortosí: nord del valencià de la Plana, amb l’Alcalatén, l’Alt i el Baix Maestrat i els Ports (trets tortosins: hai parlat, pèrdua –r, avui, escolto, parlo, detràs...).

2. Valencià de la Plana Baixa (excepte Almenara i la Llosa, que són val. central), amb Castelló, Almassora, Benicàssim, Orpesa i Borriol.

3. Valencià general (de Castelló a Biar-Busot):

3.1. Central (1/5 del territori catalanoparlant del PV) (de la zona nord i de la zona sud): ensordiment de sibilants, ús del pretèrit simple. El Xúquer separa el central del meridional. Mal anomenat “apitxat”. Centre irradiador de formes lingüístiques (mànega, genoll, manteniment –r i –nt, gerundis creguent – diguent).

3.2. Meridional (de la zona est i de la zona oest): no comparteix ni trets del central ni de l'alacantí. La línia Biar-Busot separa el meridional de l'alacantí.

3.2.a Valencià meridional no mallorquí

3.2.b Valencià meridional mallorquí (Tàrbena, però també la Safor, la Marina Alta i la Marina Baixa).

4. Valencià alacantí: pèrdua notable de –d–, aquí/astò, dintre, venir, tenir. Genial la nomenclatura, tot i la cursiva: “Les zones que més alacantinegen són la subcomarca de l'Alt Vinalopó [...], la Foia de Castalla [...], la Vall de Xixona [...] i la subcomarca interior meridional de la Maria Baixa [...]” (p. 129).

La distribució queda molt ben equilibrada, fins i tot atomitzada: val. centr. septentrional (del nord: pontx, tomaca) i val. centr. meridional (del sud: pons, tomata), p. 107. Realment s'explica que València ciutat és irradiadora de trets lingüístics (p. 113), com també Castelló o Alacant. I enmig, la “regió diànica” (Dènia), “poc influïda per les grans ciutats, que es troben a gran distància”. Un cercle que dóna compte de la llengua dels valencians a vista d'ocell.

Com que el llibre treballa les identitats, quina cosa millor podrien fer els autors que oferir pistes estadístiques que serveixen per guarir els prejudicis: la quarta part del territori catalanoparlant del País Valencià parla tortosí (p. 23) i la cinquena part d'aquest mateix territori “apitxa”. I el que és més, el 50% dels valencianoparlants “apitxen” (p. 27). Com podem estigmatitzar, doncs, el valencià central si un de cada dos parlants d'herència rebuda en valencià parlen apitxat? Interessant d'anotar com argumentari contra les ments més essencialistes o puristes que consideren aquest subdialecte de segona categoria o “incorrecte”. L'estudi d'aquest subdialecte resulta, doncs, apassionant i els autors han sabut transmetre'l adequadament, tot i que, a més de citar estudis com els de Casanova, s'hauria pogut aprofitar la informació de Sanchis Guarner, que sí que se cita en la Bibliografia, “Extensión y vitalidad del dialecto valenciano ‘apitxat’” (1936), fruit de les excursions atlàntiques d'aquest autor, que juntament amb F. de B. Moll van recórrer les terres de parla catalana per a l'ALPI.

El llibre enriqueix tota aquesta classificació amb elements molt visuals i ràpids, amb taules, quadres, comparacions... És, potser, només una sensació, però la segona part del llibre i la tercera queden difuminades, semblen molt paregudes i, en certs casos, repetitives, amb coincidències. Però com més sucre, més dolç per entendre el maremàgnum de trets lingüístics.

El llibre, en definitiva, és un passeig pels colors del valencià: de frontera, mallorquinitzant, alacantinejant, valencià perdut... Moltes branques, però un sols ens i una identitat que ens fa poble. Interpretem que Parlars Valencians és País Valencià, de la mateixa manera que un dia interpretàvem que l'obra de Joan Fuster Judicis finals són les inicials del nom de l'il·lustrat suecà. En definitiva, el llibre EPV marca un inici i un final d'etapa.